KVĚTINY, STROMY A KEŘE

Co rostlo v Kostelci v době našeho vyprávění? O kterých květinách, stromech a keřích se v povídce vypráví? Jistě jim lidé jinak říkali, ale pořád zůstávají stejné. Jen se tak hodně nevyužívají jako lidová léčiva. Většina lidí už nepotřebuje vědět, k čemu je možné využít tu či jinou bylinu. Hodně se toho zapomnělo. A protože hledat v atlase rostlin je zdlouhavé, nakreslila jsem rostliny, o kterých se hovoří, aby se čtenář mohl zorientovat okamžitě.

Barvínek menší neboli **brčál** roste v lesích, má stálezelené tuhé listy, kvete modře. Kořenářky ho používaly proti kašli, zánětům, krvácení. Při dožínkách se z barvínku pletly věnečky jako součást výzdoby na oslavu skončení sklizně.

Bez černý rostl u každého stavení. Plody jsou tmavofialové **bezinky**. Z bezinek i z bezových květů se získával lék na všechno možné.

Blatouchu bahennímu se u nás říká **buličí oko**. Žlutě kvetoucí statná bylina, roste na vlhkých loukách a kolem potoků. Buličí oko se říká i dříve hojnému upolínu.

Čemeřice nachová pochází z východní Evropy a z Asie. Přisuzovala se jí zvláštní léčivá moc, proto se jí říkalo **květina čarodějnic**. Říkalo se jí také **zimní růže**, protože kvete i v zimě. Už od středověku se pěstovala, a tak se rozšířila po celém evropském kontinentu. Daří se jí pod stromy a keři, kde je stálá vlhkost, zjara slunce a potom stín.

Dub letní neboli **křemelák** je strom až 40 m vysoký. Má sukovité, nepravidelně rozložené větvoví. **Žaludy** křemeláku jsou **na dlouhé stopce**. Kuličky **na listu dubu** jsou **duběnky**. Vytváří je larvy vosiček žlabatek. Dělával se z nich inkoust.

Dub zimní neboli **drnák** je až 35 m vysoký. Větve tvoří pravidelnou korunu. Zežloutlé listí zůstává na stromě i v zimě. **Žaludy drnáku jsou přisedlé.**

Jaterník trojlaločný, kterého je po jaru plný les, by si málokdo spojoval s tímto názvem. Každý řekne: „Jdeme na **podléšky**."

Kerblík lesní je mrkvovitá rostlina a roste brzy z jara. **Pšivec** je místní název.

Kohoutek luční u nás nazývaný **krev pana Ježíše**, má silně rozstřepené korunní plátky. Roste na vlhčích loukách. V úžlabí listů mívá chomáčky pěny.

Kopřivy žihavky, nebo také **žahavky**, jsou malé, ale hodně pálivé kopřivy. Jsou velmi rozšířené jako plevel, na rumištích, polích, zahradách a podobně. Na listech i lodyze jsou duté, křehké chloupky, které se snadno ulamují. Z jejich dutiny vychází ostrá šťáva, která dráždí kůži a způsobuje výskyt puchýřů.

Kopytník evropský je jedovatý. Dříve, už od starověku, se používal v lidovém léčitelství. Vyvolává zvracení a dávení a to ihned po vypití čaje nebo odvaru. Používal se na léčbu jater a žlučníku. Také ničí choroboplodné bakterie. Lesklé listy připomínají svým tvarem **otisk koňského kopyta.**

Kostival roste na vlhkých loukách, březích vod, příkopech a podobně. Je to vytrvalá, statná, až 1m vysoká bylina, Jak plyne z názvu, používal se i **při zlomeninách**.

Kuklík městský kvete žlutě, plodem jsou nažky zakončené háčky. Roste v křovinách, na okrajích lesů, při cestách, na příkopech. Když člověk nebo zvíře projdou porostem kuklíku, nažky ulpí na oděvu, srsti. V Kostelci ho známe pod názvem **žebrácké vši**.

Lopuchu většímu se říká **babyhněv.** Roste na smetištích, podél cest, v příkopech apod. Má velké listy, děti je používají jako deštníky. Nachově červené květy jsou zakončené háčkem, který se přichytává na oděv. Proto se mu někdy říkalo **žebrácké knoflíky**.

Mátě peprné se dříve říkávalo **větrový kořen**. Používala se v lidovém léčitelství.

Ostrožka polní, stračka neboli **strační růžky** či strační nůžky roste již podle názvu na poli. Nejlíp se jí daří v ozimech. Na květu má dlouhou špičatou ostruhu, kam proniknou sosákem jen čmeláci.

Pelyněk černobýl je statná bylina, roste při cestách, na okrajích pole apod. Jsou i jiné druhy pelyňku, každý má jiné použití. Listy šly snadno sdrhnout a stvol byl rovný a dostatečně pevný. Ideální prut na pasení hus, pohánění dobytka a podobně.

Prvosenka jarní je spíše známá pod jménem **petrklíč.** Na jaře jich na mokrých lukách bývalo plno.

Pryšec chvojka je jedovatá bylina, která **pouští bílé lepkavé mléko**. Roste na kraji cest. Ze silného oddenku vyrůstá lodyha s jemnými lístky, které připomínají jehličky cypřiše.

Rozchodník velký je název pro rostlinu, které se u nás říká **sedum.** Tlučené listy zastavují krvácení, hojí rány, otlaky, kuří oka a podobně, má antibiotické účinky.

Rozrazil rezekvítek je květina, které z úžlabí listů vyrůstají krátké stopky se světle modrými květy. U nás se jí říká **bouřka**.

Řeřišnice luční je květina, které se u nás říká **slzičky Panny Marie**. Roste na loukách a rozkvétá již v dubnu. Také ona má v úžlabí listů chomáčky pěny, kterou si kolem sebe vytváří malička larva křísa pěnodějky jako ochranu před vyschnutím.

Sedmikráska obecná je celý název. Častěji se ale používá jen **sedmikráska** nebo jen **chudobka.**

Sléz přehlížený kvete světle růžově. Říká se mu **chlebíček**, protože plody vypadají jako malé bochníčky a také tak trochu chutnají.

Smetanku lékařskou zná každý jako **pampelišku.** Její mnohostranné použití v léčitelství je známé.

Stolistá růže je starý druh plnokvěté růže, kterou do Čech přivezli v 16. století Turci.

Třeslice prostřední je tráva, kterou pod tímto názvem málokdo zná. Ale každý ví, o čem se mluví, když se řekne: „Rostou tam **srdíčka**."

Třezalka tečkovaná roste na okrajích cest, březích, loukách a jejich okrajích. Kvete v červnu, kolem sv. Jana. Obsahuje červené barvivo. Krávy, které sežraly víc třezalky mají načervenalé mléko. Lidé si mysleli, že jsou očarované. Možná proto se třezalce říkalo **čarovník**.

Úročník lékařský, dříve se mu říkalo **ouročník** a byla to ranhojičská bylina. Také se jí říká **žlutý jetel.**

Vatovec obrovský je houba, které se v Kostelci říká **pýchavka**. Roste na vlhčích místech, třeba tam, kde je bujný porost kopřiv. Může dorůst až do velikosti větší než je kopací míč. Výborná je v kuchyni, hlavně smažená. V lidovém léčitelství se používala k hojení starých vředů a ran, bylo jí možno ucpat krvácející rány. Osvědčila se i při chorobách močového ústrojí.

Violka vonná lidově nazývaná **fialka** roste v křovinách na okrajích cest, v zahradách. Má tmavomodré až fialové květy, které příjemně voní.

Vlaštovičník pouští mléko, které léčí bradavice. V minulosti se mu přisuzovaly kouzelné vlastnosti. Pro jeho nápadně žlutý kořen se mu někde říká **zlatý kořen**.

Vrba bílá roste hlavně kolem potoků. Je nejznámější vrbou pěstovanou jako **hlavatá vrba**. Známá je spíš pod názvem **vrba babka.** Proutí z ní se používá na hrubší košíkářské práce.

Vrba jíva je více známá jako **kočičky**. Děti chodí na kočičky, aniž by si uvědomily, že rostou na vrbě.

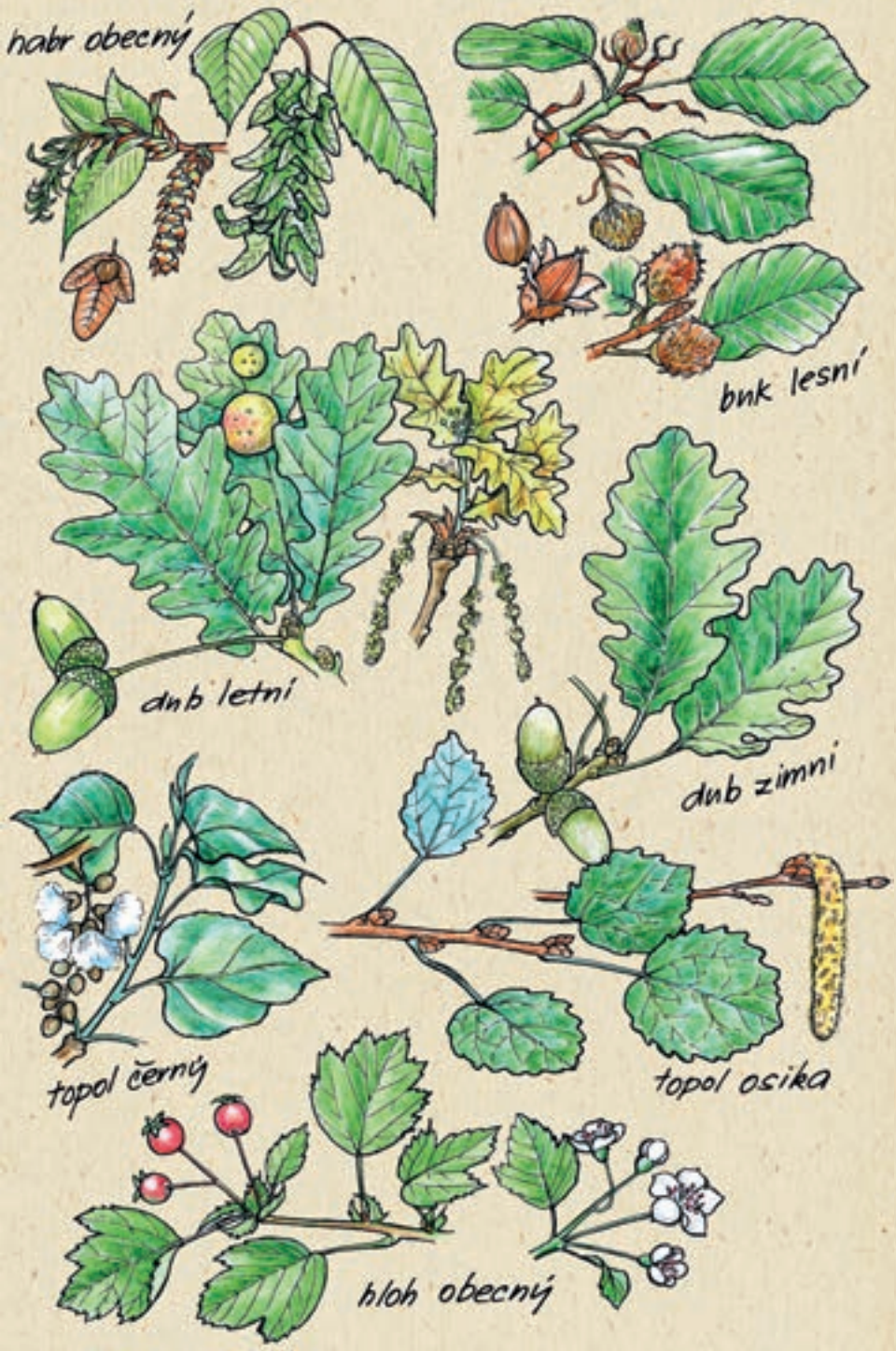
habr obecný
buk lesní
dub letní
dub zimní
topol černý
topol osika
hloh obecný

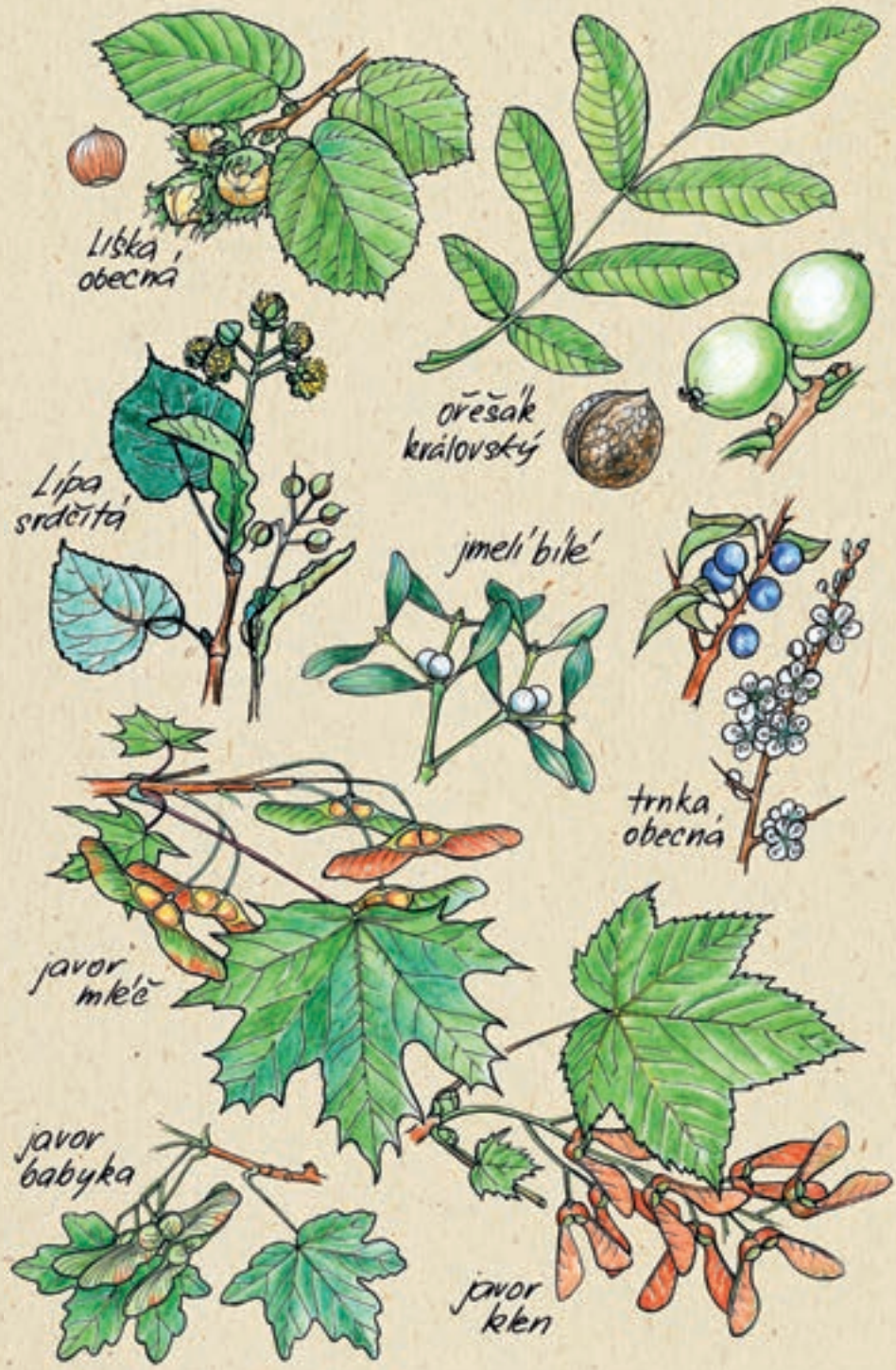
Líska obecná
ořešák královský
Lípa srdčitá
jmelí bílé
trnka obecná
javor mléč
javor babyka
javor klen

jasan ztepilý
bříza bělokorá
jilm drsný
vrba košíkářská
vrba bílá
vrba jíva
olše lepkavá
růže, stolista
růže šípková
bez černý

kerblík lesní
smetanka lékařská
kopretina bílá
třeslice prostřední
rozrazil rezekvítek
chrastavec rolní
pryšec chvojka
sedmikráska obecná
mochna plazivá
zvonek rozkladitý
oměj kozí noha
šalvěj luční
štovík kyselý
popenec obecný
čekanka obecná

sléz lesní
mochna husí
kakost luční
mák vlčí
sléz přehlížený
úročník bolhoj
máta jeřábník
violka trojbarevná
violka vonná
svlačec rolní
ostrožka stračka
řepík lékařský
divizna velkokvětá
chrpa modrá
třezalka tečkovaná
barvínek menší
zvonek kopinatý
vlastovičník větší
svízel přítula

plicník lékařský
čtyřlístek kyselý
sasanka hajní
kopytník evropský
jaterník trojlaločný
konvalinka vonná
čemeřice nachová
pelyněk černobýl
orsej jarní
vratič obecný
podběl lékařský
kokoška pastuší tobolka
hořčinek plstnatý
heřmánek pravý
jahodník obecný
pupava bezlodyžná
rožehodník velký

blatouch bahenní
hluchavka bílá
máta peprná
kopřiva dvoudomá
prysky řník přímý
prvosenka jarní
kohoutek luční
kyprej vrbice
pomněnka bahenní
řeřišnice luční
kuklík městský
kontryhel obecný
jetel plazivý
kostival lékařský
oměn jesenní
rdesno obojživelné

PTÁCI

V příběhu je řeč i o některých druzích ptáků.

Konipas bílý je černobílý ptáček menší a štíhlejší než vrabec, zato ale s dlouhým ocáskem. Přilétá začátkem března a odlétá v říjnu. Hnízdí v polodutinách i ve výklencích na domech. Podle toho, jak ocáskem potřásá, dostal lidové pojmenování **třasořitka**. Jméno konipas zase vzniklo podle toho, že často navštěvoval pastviny a býval tak **pasákovým průvodcem**. U nás žijí ještě jeho žlutí příbuzní – konipas horský a luční.

Krkavec velký je naším největším pěvcem. Měří víc než 60 cm s rozpětím až 120 cm. Je stálý, na zimu neodlétá, jen se potuluje po kraji. **Žije v párech**, zatímco menší havran žije v koloniích. Jinak si jsou podobní a lidé si je často pletou. Hnízdí v lesích, na stromech nebo na skalách. Tam, kde se jednou usadil, mívá hnízdo pořád. Krkavec je známý svou inteligencí a chytrostí. Ve středověku ho považovali za nečistého ptáka. Protože se živí hlavně mršinami, běžně vyhledával i popraviště, kde hodoval na pozůstatcích odsouzenců. V té době byl u nás hojnější než dnes, častá zřejmě musela být i hejna krkavců. Podle toho se jednomu poli v Kostelci říká v Krkavčicích. Krkavcem se nazýval člověk, který byl necita. Snad pro krkavčí přiživování na mrtvolách. Odtud je již jen krůček ke krkavčí matce. Říkalo se tak ženě, která své děti neměla ráda.

Skřivan polní se k nám ze středomořských zimovišť vrací v únoru, někdy už i v lednu. Říká se **„Skřivan musí o Hromnicích vrznout, i kdyby měl zmrznout."** Je větší než vrabec a snadno se pozná podle zpěvu, při kterém se třepotá nad polem. Hnízdo si staví na zemi a své teritorium úporně brání. Vůči ostatním skřivanům je dost nesnášenlivý. Proto jsou skřivani samotáři. Hejnují se až na sklonku září, kdy spolu s těmi ze severnějších krajů odlétají.

Slavík obecný je o něco větší než vrabec, přilétá v druhé polovině dubna a odlétá v září. Žije skrytým životem v řídkých lesích nebo houštinách podél potoků a řek. Tam si také na zemi staví hnízdo. Spíše ho uslyšíme, než uvidíme. **Jeho zpěv** je známý pod slovem **tlukot** a je považovaný za jeden z nejkrásnějších. Zpívá zejména za soumraku a za rozbřesku, někdy i v noci. Pokud zaslechnete noční ptačí zpěv, můžete si být jisti, že je to slavík. Jiný pták, který u nás žije, v noci nezpívá.

Sojka obecná je příbuzná krkavce, ale je zhruba o polovinu menší a mnohem barevnější. Upoutá svou **třpytivě modrou barvou v křídlech**. Stejně jako krkavec je stálým ptákem. Hnízdí na stromech v lesích. Používá varovný pokřik, kterým upozorňuje na přítomnost člověka v lese a jiná nebezpečí. Dovede napodobovat i hlasy ostatních ptáků. Sojky si v zemi vyhrabávají zásobárny potravy. Protože se hodně živí žaludy, stává se, že zapomenutý žalud v zásobárně vyklíčí. Sojky tak nevědomky pěstují dubové lesy.

Ťuhýku obecnému se říkávalo **masojídek**. Je to totiž dravec mezi pěvci, který si kromě velkého hmyzu troufne třeba i na ještěrku. Velký je o něco méně než špaček a patří mezi tažné druhy. Přilétá začátkem května a koncem srpna odlétá. Hnízdí v trnitých keřích – v trnkách a šípcích. Umí napodobit zpěv jiných ptáků. Známý je tím, že si ulovenou kořist napichuje na trny větviček. Vytváří si takovou zásobárnu.

skřivan polní
konipas bílý
samice
samec
sojka obecná
krkavec velký